

Olba Manastırı 2018 Yılı Kazı Çalışmaları ve Sonuçları

Murat Özyıldırım – Yavuz Yeğın*

Öz

Olba Manastırı'nda gerçekleştirilen çalışmalar, kentin Erken Hıristiyanlık Dönemi'ndeki önemini ortaya koymaktadır. Manastırda 2018 yılı kazıları, tarafımızdan bu çalışma ile ilk defa “yemekhane” olarak önerilen mekânda gerçekleştirilmiştir.

Manastırlarda yemekhaneler, “agape” olarak bilinen birlikte yemek yeme eyleminin gerçekleştiği ve ayinin son bulunduğu bölümlerdir. Tarafımızdan “yemekhane” olarak önerilen bölüm, mimari form ve konum olarak Erken Hıristiyanlık Dönemi yemekhaneleri ile benzerlikler sunmaktadır. Kazılar sonucu açığa çıkarılan dikdörtgen - kare formlu uzunlamasına mekânlardan oluşan dört oda, önerimizin bir nedenidir. Ayrıca bu odalarda ele geçen ve günlük yaşam ile ilgili çeşitli arkeolojik materyaller, bu bölümü yemekhane olarak düşündürmektedir. Söz konusu kazıların ilerlemesi ile mekânlar dizisinin devamının geleceği öngörülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Olba Manastırı, Yemekhane, Agape, Erken Hıristiyanlık, Ritüel.

---

* Öğr. Gör. Murat Özyıldırım (MA), Mersin Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 33342 Mersin. E –posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr.
Dr. Yavuz Yeğın, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ardahan. E - posta; yavuz.yegin002@gmail.com.

Archaeological Excavations of Olba Monastery in 2018 and Their Results

Abstract

The excavations in Olba Monastery reveal the importance of the city in the Early Christian Period. The excavations at the monastery in 2018 working period are executed at the place of “refectory” which is suggested for the first time by this study.

The refectories in the monasteries known as “agape” are the places in which common eating activity is fulfilled and religious ceremonies are ended. The part which are proposed as a “refectory” by this study offer similarities with the cafeterias of Early Christian Period within the context of architectural form and location. Four rooms of rectangular-square shaped elongated spaces are a reason for our suggestion as a result of excavations. Additionally, various archaeological daily life materials found in these rooms make us think that this section is a refectory. It is envisioned that the continuation of space series will come within the advancement of the relevant excavations.

Keywords: Olba Monastery, Refectory, Agape, Early Christianity, Ritual.

Giriş

Mersin, Silifke – Örenköy’de yer alan Olba kentinde 2010 yılından bu yana Prof. Dr. A. Emel Erten başkanlığında arkeolojik kazılar yapılmaktadır¹. Kazılar neticesinde kentin yerleşim tarihinin bilinenden çok daha eskiye dayandığı anlaşılmaktadır². Kentte kazı çalışmaları gerçekleştirilen yerlerden biri de Olba Manastırı’dır (Lev. 1). Manastır kent içinde anıtsal su kemerinden yaklaşık 350 m güneyde doğu vadisi içinde yer almaktadır. Bir ana kaya kütleli içine oturtulmuş olan yapıyı bir çevre duvarı çevrelemektedir. Yapı üç adet kiliseye, çeşitli işlevlerde

---

1 Olba Manastırı çalışmalarımıza izin ve destekleri için Prof. Dr. A. Emel Erten’e kalpten teşekkürlerimizi sunarız.

2 Olba kentinde yerleşimin izleri, bilinenden çok daha eskilere gitmektedir. Özellikle kentin *akropolisinde* yapılan kazılar, başta keramikler olmak üzere birçok küçük buluntunun ele geçmesini sağlamıştır. Erken Tunç Çağı’na tarihlenen keramikler, Yeni Babil dönemine ait mühür, kentin Pers ve Makedon kuvvetleri arasında yaşadığı siyasi, askerî olaylar, arkeolojik buluntularla yeniden değerlendirilmektedir. Bkz.; Erten 2018, 49-69; Akçay 2017a, 211-227; Akçay 2017b, 69-87.

kullanılmış mekânları ile Cilicia ve Isauria'nın Erken Hıristiyanlık dönemi yapılarının iyi durumdaki bir örneğini sunmaktadır.

Cilicia ve Isauria'nın Hıristiyanlık ile tanışması, Anadolu'nun diğer merkezlerine göre daha erken olur. Aziz Paulus ve Azize Thecla gibi öncülerin din yayma gayretleri ile Hıristiyanlık, ortaya çıktığı MS I. yüzyıl başlarından itibaren Cilicia ve Isauria'ya ulaşır. Yeni inancın bölgede güçlü bir şekilde temsil edildiğini gösteren çok sayıda kilise, manastır ve Geç Antik Çağ'a ait konut günümüzde de belgelenmektedir.

Olba, Hıristiyanlığın bölgedeki varlığını güçlü bir şekilde yansıtan yerleşim merkezleri arasındadır. Olba'nın Erken Hıristiyanlık Dönemi üzerine çalışmaların tarihi, XX. yüzyılın başlarına dek gider. Bölgede çeşitli araştırmalarda bulunan yabancı seyyah ve Bizans araştırmacılarının odak noktası, özellikle katedral ve manastır yapılarıdır. Bu konuda hazırlanan çok sayıda katalog ve monografi, Cilicia ve Isauria'nın Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde ulaştığı gücü ortaya koymaktadır³. Arkeolojik verilerin yanında epigrafik veriler ve Erken Hıristiyanlık Dönemi yazılı kaynakları, Olba'nın Hıristiyanlık tarihindeki önemini göstermektedir.

Hıristiyan dünyasının dinî tartışma platformları olan konsillerde Olba'nın MS IV. yüzyıldan itibaren temsil edildiği ve bu durumun VII. yüzyıla kadar devam ettiği kilise kayıtlarından anlaşılmaktadır⁴. Olba'da Geç Antik Çağ'daki yaşamın son evresinin arkeolojik kazılardan ele geçen verilere dayanarak MS VII. yüzyıl olduğu bilinmektedir⁵. Öte yandan Erken Hıristiyanlık Dönemi yazılı kaynakları içinde kayda değer bilgiler muhteva eden *Notitiae*, Olba'nın varlığını MS VII. yüzyıldan sonra da sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Darrouzes tarafından hazırlanan, *Notitiae episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae*'da Olba, *Notitia* 3, 7, 10 ve 13 numaralı kayıtlarda yer alır⁶. Söz konusu *Notitia*'lardan 3 numaralı olanın VII. – VIII. yüzyıllara, 7 numaralı olanın ise X. yüzyıl başlarına karşılık geldiğini Hild-Hellenkemper

3 Cilicia ve Isauria'nın Erken Hıristiyanlık Dönemi yapıları hakkında yayınlar için bkz.; Keil-Wilhelm 1931; Hellenkemper-Hild 1986; Hild-Hellenkemper 1990; Hill 1996; Pilhofer 2018.

4 Olba kentinin piskoposları ve katıldıkları konsiller için bkz.; Lequien 1740; 1032; Fedalto 1988, 871; Hild – Hellenkemper 1990, 369; Özyıldırım-Ünalın 2011, 158; Özyıldırım 2012, 110-111.

5 Erten 2014, 57-73.

6 Darrouzes, 1981: 240, 283, 337 ve 362.

belirtmektedir⁷. Yazılı kaynaklardaki bilgilere göre Olba'nın varlığı, X. yüzyılda hâlâ sürmektedir. Olba'nın VII. yüzyıldan sonra hangi piskoposlarca temsil edildiği bilinmezken, Constantinopolis *Notitia*'larının dördünde kentin varlığı, açıkça anlaşılmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi Olba'da arkeolojik kalıntı ve buluntular, en geç MS VII. yüzyıl sonlarına tarihlenmekte dolayısıyla yazılı kaynaklardaki bilgiler ve şimdiye kadar yapılan arkeolojik kazılarla ulaşılan veriler arasında önemli bir fark ortaya çıkmaktadır. Yapılacak çalışmalar, daha geç dönemlere ait arkeolojik verilere ulaşılmasını sağlarsa incelenen yazılı kaynaklarla arkeolojik veriler arasındaki yaklaşık üç yüz yıllık dönem çözümlenebilir.

Olba'da bir manastır bütünü ile birlikte şimdiye kadar tespit edilen kilise sayısı ondur. Kentteki Geç Antik Çağ yapıları içinde kazısı sürdürülen tek yapı Olba Manastırı'dır. Manastırda 2011 yılında başlayan kazılarda, Kuzey Kilise ile birlikte manastırdaki bölümler ortaya çıkartılmıştır. Arkeolojik buluntular, manastır bölümlerinin mimari özelliklerinin belirlenmesinde, mekânların işlev ve tarihlendirilmesinde önemli veriler sunmaktadır⁸. Bu çalışmada Kuzey Kilisesi'nin güneydoğusundaki 2018 yılı kazılarında açığa çıkarılan ve ilk kez tarafımızdan "Yemekhane" olarak tanımlanan mekânların, arkeolojik buluntular bağlamında mimari özelliklerinin ve işlevinin tartışılması amaçlanmaktadır⁹.

Hıristiyanlık Dinî Yapılarında Yemekhanelerin Özellikleri

Hıristiyan liturjisinde "birlikte yenen yemek" anlamına gelen ve dinî bağlamda önemli bir yer tutan eyleme *agape* adı verilir¹⁰. Bu eylemin gerçekleştirildiği mekân ise *trapeza* veya *refectorium* (Yemekhane)

7 Hild-Hellenkemper, 1990, 90-91.

8 Olba Manastırı ile ilgili arkeolojik araştırma ve kazıların sonuçları için bkz: Özyıldırım-Ünalın 2011, 147-166; Özyıldırım 2012, 105-118; Özyıldırım 2013; 213-224; Özyıldırım 2016; 181-203; 2016, Özyıldırım-Yeğin 2018, 165-190.

9 Olba Manastırı 2018 kazıları, Öğr. Gör. Murat Özyıldırım'ın bilimsel denetiminde bir arkeoloji ekibi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarda emek veren arkeologlar; Mert Uğur, Teyfik Aykut Koç ve Ayşegül Türk ve işçilerimize çok teşekkür ederiz.

10 Manastırda birlikte yenen yemek ritüeli ilk Hıristiyanlar için oldukça büyük önem taşımaktadır. Agape olarak adlandırılan bu aktivitenin kökeni, Yahudilik inancına gitmektedir. Yahudiliğin yanı sıra Hıristiyanlıktaki son akşam yemeği de aynı eyleme köken teşkil etmiş olmalıdır, ayrıntılı bilgi için bkz.; Popoviç 1998, 282; Ayrıca S. Hill tarafından yapılan yayında bir manastırı oluşturan ana mekân içinde trapezalara değinilmektedir. Bilgi için bkz.; Hill 1994, 137-145.

olarak adlandırılır. Bu bağlamda yemekhaneler, Bizans manastırlarında kiliseden sonra en önemli yapı birimleridir¹¹.

Bizans manastırları, bilindiği üzere çok sayıda yapı ünitesinin bir araya gelmesinden oluşur. Bu birimlerin mimari olarak birbirileri ile bağlantılarının olmasının yanında, her yapı ünitesinin Hıristiyan dinî liturjisinde sembolik bir anlam taşıdığı da bilinmektedir. Buna göre manastırlarda ortak yaşam ilkesini önceleyen, dinî, sosyal ve ekonomik faaliyetlerin birlikte gerçekleştirildiği bir manastırcılık biçimi olarak bilinen *koinosbios* (ortak yaşam) tipi manastırlarda yemekhaneler oldukça önemli bir yer tutmaktadır¹². Bahsi geçen manastırlar, mimari olarak ana kilise, yemekhane ve çevre duvarından oluşan bir form sunar. Yemekhane, bu manastırlarda bahsettiğimiz gibi ana kiliseden sonraki en önemli bölümü oluşturmaktadır. Manastırlarda zamanla bazı yapısal değişimler gözlemlense de ana kilise, yemekhane ve çevre duvarı, yerini korumayı başarır¹³.

Manastırlarda yemekhanelerin konumları ve formları üzerine çalışmalar gerçekleştiren Popoviç'e göre manastır yemekhanelerinin yapısal özellikleri kısaca şöyle açıklanabilir: Yemek eylemi toplu yapıldığından yemekhaneler, uzun ve dikdörtgen biçimli inşa edilmektedir. Yemekhanelerin inşasında genelde bölgede bulunan yerel malzeme tercih edilir. Yemekhaneler, bazı örneklerde bir yapı bütününe parçası olarak inşa edilirken, bazı durumlarda tek başına ve bağımsız bir yapı olarak kurulmaktadır. Manastır yemekhanelerinde üç plan tipi görülür; Bunlar, tek nefli uzunlamasına mekân, üç nefli klasik bazilikal plan ile sütun ve paye gibi taşıyıcılarla bölümlere ayrılan, geniş dikdörtgen planlı mekân olarak belirlenir. Yemekhane, manastırda ana kiliseye en yakın konumda yer alır. Kilisede başlayan ritüeller daha sonra yemekhanede devam eder ve burada sona erer. Bu nedenle yemekhane salonları, manastırın en önemli kilisesine yakın yerleştirilmektedir¹⁴.

Mısır, Suriye ve Filistin bölgelerinde yemekhaneler, manastır formlarına bağlı olarak gelişim gösterir. Mısır manastırlarında da yemekhane, ana kilise yakınında yer alır. Filistin'de ise yemekhane, yine bir kiliseye yakın yerde olmakla birlikte mezar yapılarına yakın yerler tercih

11 Tiryaki 2007, 153.

12 Popovic 1998, 282.

13 Popoviç 1998, 282.

14 Burridge 1976, 315; Popoviç 1998, 281-303.

edilir. Suriye'deki yemekhaneler, Mısır ve Filistin yemekhanelerinin kurulma biçimlerine benzer özellikler taşır. Anadolu'daki manastırlarda da yemekhane bölümü, ana kilisenin yakınında konumlandırılır. Bu bilgiler, Mısır, Filistin ve Suriye ile Anadolu manastırlarında da yemekhane için yer seçiminin benzer olduğunu gösterir ve örneğin Alahan'da yemekhane, kilise ile birlikte manastırın doğusundadır. Cappadocia'da Anadolu'daki diğer merkezlere göre daha büyük boyutlu yemekhanelerin inşa edildiği anlaşılmaktadır¹⁵.

Olba Manastırı Yemekhane Salonu: Kazıları, Mimarisi ve Buluntuları

Olba Manastırı üzerine yapılan öncü çalışmaların hemen hiçbirinde manastırdaki “Yemekhane” üzerine bir yorum yapılmamıştır. Bu bağlamda 2018 kazılarında ortaya çıkarılan kilisenin güneydoğusundaki mekânların işlevi sorunu çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Olba Manastırı'nın ilk planını oluşturan ve yapıyı bir manastır olarak tanımlayan Keil-Wilhelm bu bölüm ve devamındaki kısmı avlu olarak değerlendirmektedir¹⁶. Hellenkemper-Hild ise aynı bölümü manastır sakinlerinin kaldıkları yaşam yerleri/keşiş hücreleri olarak önermektedir¹⁷. Araştırmacılar, kazı yapımadıklarından buranın işlevi konusundaki yorumların temellendirilemediği anlaşılmaktadır. Manastırda gerçekleştirilen 2018 yılı kazıları, önceki yorumların yeniden ele alınmasına ve revize edilmesine olanak tanımaktadır.

Manastırın ve diğer kiliselerin burada kurulma nedeni, söz konusu bölümün içinde ve ana kaya içine oyularak oluşturulan ayazmadır. Benzer fikir, daha sonra bölgedeki Erken Hıristiyanlık yapıları üzerine çalışmalar yapan Hellenkemper-Hild tarafından da dile getirilir¹⁸.

Söz konusu mekân, manastırın üst katında, doğu kesiminde konumlanmaktadır (Lev. 2). Mekân, Cilicia ve Isauria bölgelerinde yapıların inşasında sıklıkla kullanılan büyük bir ana kaya kütlesi içine oturmaktadır. Kazılar, ilkin ana kayanın bulunduğu alanda yoğun maki örtüsünün ve taş dolgunun kaldırılması ile başlatılmış, daha sonra

---

15 Ayrıntılı bilgiler için bkz. Popoviç 1998, 283-290.

16 Keil-Wilhelm 1931, 87.

17 Hellenkemper-Hild 1986,64.

18 Hellenkemper-Hild 1986,64.

ayazmanın olduğu bölüme kadar olan, kuzey-güney doğrultusundaki dikdörtgen alan çalışma alanı olarak saptanmıştır. Olba Manastırı kazılarında izlenen mimari mekân belirleme sistemine uygun olarak söz konusu alan “M6 ve M7” açmaları olarak adlandırılmıştır. Kazılar neticesinde bu açmalardan M6’da A ve B, M7’de ise C ve D olmak üzere birbirlerinden hem mimari bakımdan hem de ele geçen buluntular bakımından farklılıklar sunan dört oda tespit edilmiştir (Lev. 3).

İlk çalışmalar “A” odasında gerçekleştirilmiştir. A odası 6.56 x 3.20 m ölçülerinde doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. A odasının doğu ve kuzey duvarları ana kayadan oluşur. Güney sınırında Olba Manastırı’ndaki yapıların birçoğunda karşılaştığımız gibi paket taşlardan örölmüş bir duvar sırası bulunur. Kuzey duvarda yer alan hatıl oyukları ve doğu kesitin üzerindeki ana kaya düzenlemeleri, mekânın çatı ile örtülü olduğunu ortaya koyar. Bu durumu, ele geçen çatı kiremitleri desteklemektedir. Mekânın batı kesitinde ana kayadan bir seki yer alır. Bu seki dışında odanın eşiğı de açığa çıkarılmıştır. Odadaki çalışmalar mekânın kireç katkılı ana kayadan tabanına ulaşılması ile son bulmuştur. Taban topprağı üzerinde mutfak kaplarına ait çeşitli keramik parçaları, kırık cam parçaları, çatı kiremitleri ve çeşitli metal eserler bulunmuştur. Yapının kuzeydoğu köşesinde tespit edilen ve bir pithosun yerleştirilmesine uygun düzenleme, mekânın işlevine yönelik veri sunar.

Açığa çıkarılan diğeri mekân, “B” odasıdır. Oda, 6.90 x 4.40 m ölçülerinde, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. B odası, mimari özellikler bakımından A odasından farklılık göstermektedir. Mimari verilerden B odasının kemerli bir düzenlemeyle ortadan iki bölüme ayrıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu kemerli düzenlemeye ait kemer taşları kazı çalışmalarında tespit edilmiştir. B odasının doğu duvarı ve kısmen batı duvarı ana kayadan oluşur. Mekânın kuzey ve güneyini ise paket taşlardan örölen duvarlar sınırlamaktadır. Güney duvarında doğu-batı doğrultulu olarak düzenlenmiş iki sıradan oluşan bir seki yer alır. Yapımında kullanılan taşların boyut ve formlarına bakıldığında buranın daha geç dönemde eklendiğı anlaşılmaktadır.

B odası buluntuları bağlamında diğeri mekânlardan farklılaşır. Kazı çalışmalarında bu odadaki kemerli bölümlenin hemen önünde iki adet templon payesi ele geçmiştir. Olba Manastırı kazılarında daha önce de templon payeleri tespit edilmiş fakat bu iki paye, gösterdikleri dekorasyon ve işçilik bakımından manastırda bugüne kadar ele geçen

en zengin işçilikli eserlerdir. Her ikisi de bölgenin yerel malzemesi olan kireçtaşından olan eserlerin birinde bitkisel süslemeler, bal kabağı bitkisi ya da *akanthus*a ait tohumlar ana süsleme alanını boydan boya dolaşmaktadır. Kenarlarında levhaların girmesi için oyuklar bulunan eserin üst kısmında üç sıra Yunanca yazıt yer alır. Yazıt üzerine çalışmalar sürmekle birlikte içeriğinden bir adağın yerine getirildiği anlaşılmaktadır. Yazıt karakteri ve taşıdığı dekorasyon ile eser, MS V. - VI. yüzyıla tarihlenir (Lev. 4).

Diğer paye, dekorasyon bakımından daha zengindir. Yine templona ait olan bu payede hem bitkisel hem de hayvan figürlerinden oluşan bir kompozisyon vardır. Payenin ön yüzünde ana süsleme alanında asma bitkisi ve asmadan çıkan üzüm salkımlarından üzüm yemekte olan iki kuş figürü bulunur. Hem bitkiler hem de bu bitkilerden yiyen kuşlar, oldukça detaylı şekilde işlenmektedir. Eserdeki figürlerde ve sahnelerde bu bakımdan gerçekçilik oldukça etkili bir şekilde verilmektedir. Payede bitkisel ve hayvan figürlerinden oluşan sahnelerin beraber kullanımı da Erken Hıristiyanlık Dönemi payelerinde görülen motiflerdendir. Bölgede bugün de yetişen üzümün eser üzerinde işlenmesi, Cilicia ve Isauria'nın fauna ve florası hakkında bilgiler sunmaktadır. Böyle sahnelerin kullanımının bir nedeni, söz konusu figürlerin taşıdıkları sembolik anlamdır. Bu sembolik anlam, kullanıldıkları yapı ile birlikte değerlendirildiğinde Hıristiyanlık inancı ile ilgili bir bağlam üzerine oturur. Paye üzerinde yer alan asmanın, İncil'de geçtiği bilinmekte ve Hz. İsa'yı ve yaşamı sembolize etmektedir. Bitkisel sahne dışında paye üzerinde üzüm salkımlarından yerken tasvir edilen iki keklik bulunur. Kekliğin de Hıristiyan liturjisinde önemli bir karşılığı vardır. Kötülüğü temsil eden keklik, aynı zamanda günahsızları doğru yoldan saptırarak kötülüğe çekmektedir. Paye üzerinde yer alan üzümler ve bunları yiyen keklikler ile *eucharistic* bir sahne betimlenmektedir (Lev. 5). Bu bakımdan sahnede olasılıkla günahkâr insanlara gönderme yapılmaktadır¹⁹.

---

19 Bitki ve hayvan figürlerinden oluşan dekoratif sahnelere sahip templon payeleri için bkz.; Aydın 2008, 285, resim 1, ve resim 2, 3 ve 4; Bitkisel bezemeye sahip payeler için bkz.; Temple 2014, 100, fig:12-18; Figürlü ve bitkisel motif taşıyan payeler için geniş bir repertuar için bkz. Türker, 2018; Bitki ve haç betimli payeler için bkz.; Ötügen, 1996, Tafel 4, resim 1 ve 2; Tafel 5, resim 2; Limyra'daki kiliseden ele geçen bir levha üzerinde görülen üzümlerden yerken betimlenen kuş figürleri Olba Manastırı'ndaki paye üzerinde yer alan sahne ile yakın benzerlik sunar. Ayrıntılı bilgi için bkz.; Jacobek 1993, 201, Abb. 2; Pülz 1996, 248, Abb,8-10.

Mimari plastik eserler dışında haçlı çatı kiremitleri, *pithos* parçaları, kaba mutfak kapları, cam parçaları, metal eserler (fitil tutucuları, *candelabrum* parçaları, kapı aksamları, bağlantı lamaları, kurşun eserler, bronzdan çeşitli metal eserler vb) en çok ele geçen buluntulardır. B odasının taban düzenlemesinde de A odasındaki gibi ana kaya kullanıldığı görülmektedir. Mekânlarda düzenli bir taban döşemesi bulunmamaktadır.

A ve B odalarında çalışmalar sonuçlandıktan sonra manastırlardaki önemli kutsal mekânlardan biri olan ayazmanın²⁰ bulunduğu bölümde “M7” olarak adlandırılan yeni bir çalışma alanı oluşturulmuştur. Bu bölümdeki çalışmalar, mekânın önemini anlamamızı sağlayan önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. M7 açması da tıpkı diğer bölümde olduğu gibi iki odadan oluşmaktadır. Bu odalar, “C ve D” olarak adlandırılmıştır. C odası 4.50 x 4.50 m ölçülerinde kare planlıdır. C odasındaki kuzey duvarının yüksekliği 1.70 m, güney duvarının yüksekliği 1.60 m'dir. Odanın doğu ve batı duvarları, ana kaya düzleminden müteşekkildir. Kuzey ve güney hatlar, paket taşlardan oluşan duvarlara sahiptir. Doğrudan ayazma ile bağlantılı olan C odasının doğu duvarında ana kaya düzlemi içinde yer alan kutsal su kaynağı görülmektedir. Ayazmanın genişliği 1.35 m, derinliği 1.55 m'dir. Su akışının sağlandığı ayazma kısmı tamamen sıva kaplıdır (Lev. 6).

Ayazmaya akan su, hemen önündeki *omega* harfi biçimli taş havuza dolmaktadır. Ayazma içinde tabanda yer alan ve sonradan kapatıldığı anlaşılan bir gider görülür. *Omega* biçimli havuzun derinliği 0,35 m, genişliği içten içe 0,5 m, dıştan dışa 0,7 m'dir. Havuzun yüksekliği ise 0,3 m'dir. Ayazmanın içinde görülen sıva izlerinin benzeri, havuz için de geçerlidir. C odası ile D odası birbirinden kuzey-güney hattı boyunca uzanan ana kayadan duvar ile ayrılır.

M7 mekânındaki havuzun tabanında taş bir kanal tespit edilmiştir. Kanalda suyun ilk akmaya başladığı noktada iki tane kaliper kullanılarak taban oluşturulduğu görülmektedir. Kanalın üstü, taş sıraları ile kaplıdır. Söz konusu kanal, mekânın içinden devam ederek doğu-batı hattı boyunca uzanmaktadır.

20 Keil-Wilhelm ve Hellenkemper-Hild tarafından ayazma, manastır ve kiliselerin kurulma nedeni olarak değerlendirilmektedir. Araştırmacılar, ana kaya içine oyularak oluşturulan kutsal su kaynağını manastırın kayalık alana kurulmasındaki temel etmen olarak görmektedir, bkz.; Keil-Wilhelm, 1931, 87; Hellenkemper-Hild, 1986, 64.

Manastırın anıtsal basamaklarından yukarı kata çıkıldığında doğrudan D odasında yer alan ana kayadan sahanlık ile karşılaşılmaktadır. Ayrıca D odasında yapılan çalışmalarda iki adet basamak açığa çıkarılmıştır. Bu yönü ile anıtsal basamaklar ile üst kat odalar arasında ilişki de açıklanabilir. Benzer özellik, söz konusu A, B, C ve D odaları arasında da kurulabilir. Odalarda belirli noktalarda bulunan *in situ* dikmeler, mekânlar arasındaki geçiş hakkında bilgi sunmaktadır. Benzer ilişki güney kısımda yer alan ve henüz açığa çıkarılmayan diğer mekânlar için de önerilebilir. Söz konusu C ve D odasında başta kaba mutfak eşyalarından oluşan keramik parçaları, cam eserler, metal buluntular ve taş eserler ele geçmiştir. Özellikle C odasında tespit edilen giyoş motifleri ve *kymation* bezemeli mimari plastik taş eser özellikli bir buluntudur. Söz konusu taş eserin işlevi konusunda çalışmalar devam etmektedir.

Manastır 2018 kazılarının sonuçlarına göre, dört odası açığa çıkarılan alanda başka odaların da bulunduğu anlaşılmaktadır. Kazılarda açığa çıkartılan dört odanın doğrudan ya da dolaylı bir şekilde bağlantılarının olduğu mimari verilerle doğrulanmaktadır.

Kazı öncesi bir büyük yemekhane mekânı olabileceği düşünülen bu bölümün aslında birçok odadan oluştuğu anlaşılmış bulunmaktadır. Ayazma ve kazılarda ele geçen günlük yaşamla ilgili buluntular, buranın yine yemekhane olarak kullanılan bir mekânlar dizisi olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca ayazma önünde yer alan *omega* biçimli hazne, mekân içinde yer alan kanal ve manastırın güneyinde yer alan, tarafımızdan “tekne” olarak adlandırılan bölüm arasındaki bağlantı kazılarla kanıtlanmıştır (Lev. 7).

Değerlendirme

Olba Manastırı’nda 2011 yılından bu yana gerçekleştirilen çalışmalar, her geçen yıl yapının mimarisini anlamamızı kolaylaştırmaktadır. Bu kapsamda 2018 yılı manastır kazısı, önceki manastır planlarında farklı işlevler yüklenen bir mekânın işlevini, manastır yapı bütünü ve Hıristiyanlık dinî yapılarının mimari özelliklerinin ötesinde liturjide taşıdıkları sembolik anlamlar bağlamında anlamamızı sağlamaktadır. Böylece manastır planımız, açığa çıkarılan bölüm ile birlikte yenilenmiştir (Lev. 8).

Bilindiği üzere Hıristiyanlık dinî yapılarında ana kiliseden sonra en önemli yapı bölümü yemekhanelerdir. Kenobitik (Yun. *koinos bios* = ortak yaşam) düzende inşa edilen manastırlarda “ortak yemek yeme eylemi” önemli bir yere sahiptir. Ana kilisede başlayan ayinin son bulduğu yer, yemekhanedir. Burada birlikte yemek yeme ritüelinden sonra ayin sona erer. Bu nedenle manastır yemekhaneleri konumlandırılırken ana kiliseye yakın bir noktaya yerleştirilmelerine özen gösterilmektedir.

Popoviç tarafından kenobitik manastırlar için saptanan manastır yemekhanelerinin yeri ve formu ile ilgili özellikler, Olba Manastırı için de geçerlidir. Olba Manastırı’ndaki yemekhane salonu, şimdiye kadar yapılan kazılardan anlaşıldığına göre kuzey-güney doğrultulu uzanan kare-dikdörtgen biçimli dört odadan oluşmaktadır. Odalar birbirilerinden dikmeler ve paket taşlardan örülmüş duvarlar yardımı ile ayrılmaktadır. Mekânın manastır içindeki konumuna bakıldığında Merkez Kilise ile bağlantısının daha güçlü olduğu görülmektedir. Kilise içinde ayinden sonra anıtsal merdivenler yardımı ile doğrudan bu mekâna ulaşım mümkündür.

Mimari düzenleme, söz konusu bölümün manastıra ait yemekhane olarak kullanıldığı fikrini kuvvetlendirmektedir. Kutsal su kaynağı ayazmanın varlığı ve ayazmanın önündeki omega biçimli hazne, manastırın güney duvarında bulunan ve önceki çalışmalarda eşme olarak, içinde gider deliği de bulunan taş hazne ve yine bir gidere sahip olduğu anlaşılan tekne de bölümün yemekhane olabileceği önerimizi desteklemektedir. Yine kazılarda ele geçen mutfak kaplarına ait çok sayıda keramik parça, metal buluntular, yemekhane işlevini doğrular niteliktedir.

Levha 1.

Levha 2.

Levha 3.

Levha 4.

Levha 5.

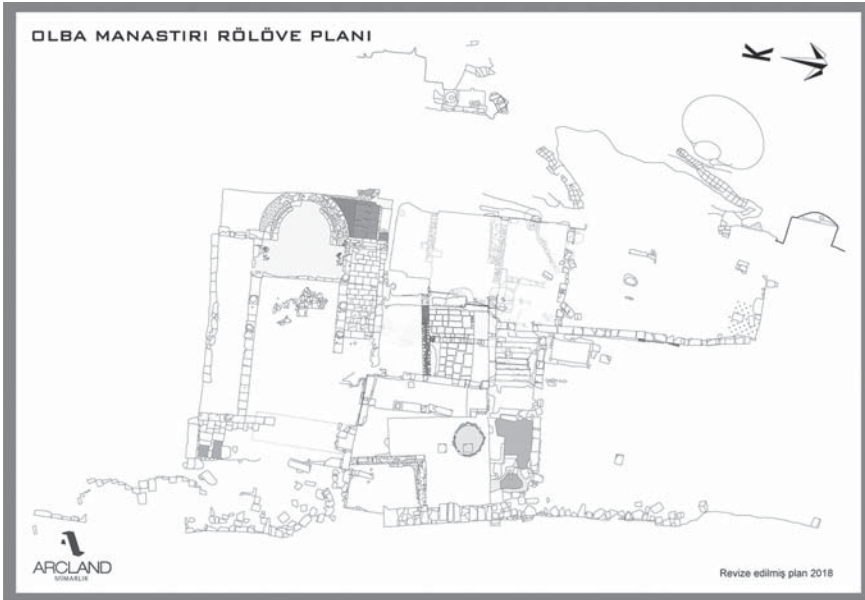

Levha 6.

Levha 7.

Levha 8.

Kaynakça

Akçay 2017a

Akçay, T. Olba'da Bulunan Sikkeler Işığında Kentin Erken Yerleşim Tarihi, *Seleucia*, VII, 2017, 69-87.

Akçay 2017b

Akçay, T., Sikke Buluntuları Işığında Olba'daki Pers ve Makedon Varlığı Üzerine Düşünceler, *Olba*, XXV, 2017, 211-227.

Aydın 2008

Aydın, A. Anamur Müzesi'nde Bulunan Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi Taş Eserleri, *25. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, (1.Cilt), Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, Ankara.

Burridge 1976

Burridge, P. "The Development of Monastic Architecture on Mount Athos: with special reference to the Monasteries of Pantocrator and Chilandari", Ph.D. Thesis, York University,

Darrouzes 1981

Darrouzes, J. *Notitiae episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae, Tome:1, Institut Français D'Etudes Byzantines*, Paris.

Fedalto 1988

Giorgio, F. *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis: Series Episcoporum Ecclesiarum Christianarum Orientalium*, edizoini, messagero padova.

Erten 2014

Erten, E., Arkeolojik Veriler ve Tarihsel Olaylar Işığında Olba'da Yerleşimin Son Bulması, *Seleucia ad Calycadnum*, Sayı (IV), Olba Kazısı Yayınları, 57-72.

Erten 2018

Erten, E. Olba Akropolisinden Yeni Babil Damga Mührü, *Seleucia* VIII, 2018, 49-69.

Hellenkemper- Hild 1986

Hellenkemper H. - Hild F., *Neue Forschungen in Kilikien* (Hrsg Herber Hunger), (Wien,1986).

Hild,-Hellenkemper-Salies 1990

Hild, F.-Hellenkemper, H.,-Salies, G.H., *Kommagene-Kilikien- Isaurien, Reallexikon Byzantische Kunst*. (Hrsg :Marcell Restle), Band:IV, Anton Hiersmann-Stuttgart.

Hill 1994

Hill S. "When is a Monastery not a Monastery" *The Theotokos Evergetis And Eleventh Century Monasticism*, 1994, s. 137-145.

Hill 1996

Hill, S., *The Early Byzantine Churches of Cilicia and Isauria*, USA.

Jacobek 1993

Jacobek, R. Eine Reliefierte Schrankenplatte aus Limyra, Akten des II. Internationalen Lykien Symposions, Band, II, Wien, s. 197-201.

Keil-Wilhelm 1931

Keil, J- Wilhelm, A., Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien. *MAMA III*, Manchester.

Lequien 1740

Lequien M., Oriens Christianus, in quator patriarchatus digestus quo exhibentur ecclesiae patriarchae, caeterique, praeseules, totius, Orientis, (Paris 1740).

Ötüken 1996

Ötüken, Y., Forschungen im nordwestlichen Kleinasien-antike und byzantinische Denkmäler in der Provinz Bursa, *İstanbul Mitteilungen* (41), Ernst Wasmuth Tübingen Verlag.

Özyıldırım- Ünalın 2011

Özyıldırım, M., - Ünalın, S., Isauria Dağlarında Hıristiyan Manastırcılığının Bir Örneği: Olba Manastırı, *Seleucia ad Calycadnum, Sayı* (I), Olba Kazısı Yayınları, 147-166.

Özyıldırım 2012

Özyıldırım, M. Olba Manastırı Hakkında Arkeolojik ve Yazınsal Yeni Bilgiler, *Seleucia ad Calycadnum, Sayı* (II), Olba Kazısı Yayınları., 105-118.

Özyıldırım 2013

Özyıldırım M., Olba Manastırı: 2012 Kazı Sonuçları ve Merkez Mekânlar Üzerine Düşünceler,, *Seleucia ad Calycadnum, Sayı* (III), Olba Kazısı Yayınları, 213-224.

Özyıldırım 2016

Özyıldırım, M., 2015 Yılı Kazıları ve Kuzey Kilisesi'ndeki Çalışmaların Değerlendirilmesi. *Seleucia*, Sayı (VI), Olba Kazısı Yayınları, 181-203.

Özyıldırım-Yeğın 2018

Özyıldırım M. - Yeğın, Y. Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nin Değerlendirilmesi, *Seleucia VIII*, Olba Kazısı Yayınları. 165-190.

Pilhofer 2018

Pilhofer P., Das frühe Christentum im kilikisch-isaurischen Bergland, De Gruyter, (Berlin/Boston 2018).

Popovic 1998

Popovic, S. The Trapeza in the Cenobitic Monasteries: Architectural and Spiritual Contexts, *DOP*, Vol: 52, 281-303.

Pülz 1996

Pülz A., Eine frühchristliche Kirche beim Ptolemaion in Limyra, Festschrift für Jürgen Borchardt, Fremde Zeiten, Phoibos Verlag, (Wien 1996). 239-250.

Temple 2014

Temple, Ç. Taş Eserler Eşliğinde Sille'nin Bizans Dönemi Mimarisine İlişkin Görüşler, *Art Sanat II.*, 81-100.

Tiryaki 2007

Tiryaki, A. *Kisileçukuru Manastırı, Antalya'nın Doyran Beldesi'nde Bir Ortaçağ Yapı Topluluğu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı.